

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Studijní opora k předmětu kombinované formy studia

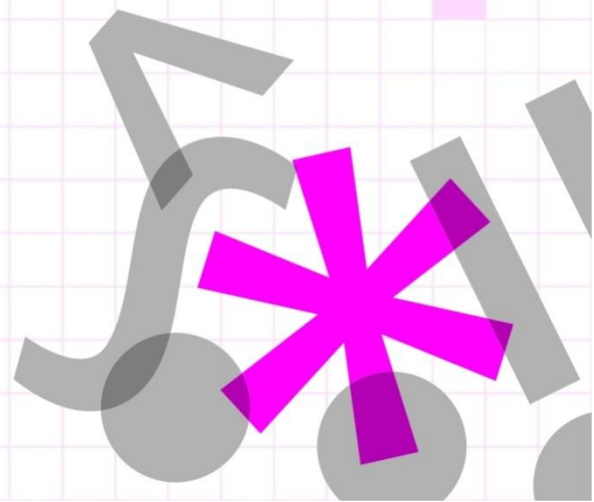
předmět

SOCIÁLNÍ PRÁCE

obor

Sociální pedagogika

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Vysvětlivky k používaným symbolům

ÚVOD KE STUDIU PŘEDMĚTU NEBO KONKRÉTNÍHO TÉMATU

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

prověřují, do jaké míry student text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace

SHRNUTÍ

shrnutí tématu

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

vyzdvihuje důležité či nové termíny, nebo hlavní body, které by student při studiu tématu neměl opomenout

LITERATURA

použitá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

student se zde dozví, jakým způsobem bude kurz ukončen (test, seminární práce, projekt, ústní zkouška apod.)

ZÁKLADNÍ INFORMACE O PŘEDMĚTU

Hodinová dotace přímé výuky: 16 hodin

Hodinová dotace samostudia: 23 hodin

Zařazení předmětu: 1. semestr

Prerekvizity: nemá

Pravidla komunikace s vyučujícím: komunikace prostřednictvím e-mailu, komunikace v e-learningovém prostředí, kam studenti odesílají seminární práce, dostávají zpětnou vazbu,

ÚVOD DO STUDIA PŘEDMĚTU (ANOTACE)

Studentům je představena sociální práce jako aplikovaná vědní disciplína, získají přehled v oblasti základních paradigmat sociální práce i vybraných teoretických východisek, která formují podobu sociální práce. Představeny jsou metody sociální práce a stěžejní témata aktuálně rezonující v praxi oboru. Součástí předmětu je také seznámení s významnými dokumenty vztahujícími se k sociální práci, aktuální legislativní rámec výkonu profese sociálního pracovníky a poskytování sociálních služeb. Sociální služby jsou představeny v kontextu sociálněpolitických opatření. Předmět se průřezově pokouší vymezit také styčné plochy s oborem sociální pedagogika. Studenti by se měli orientovat v současných východiscích sociální práce, jejich způsobech práce a oblastech uplatnění.

CÍLE PŘEDMĚTU:

Cílem předmětu je představit sociální práci jako aplikovanou vědu a perspektivní pomáhající profesi. Studenti získají orientaci v základních pojmech z oblasti sociální práce, seznámí se s aktuálním děním a vývojem v oboru. Předmět seznamuje se základními pojmy z oblasti sociální práce, ale zaměřuje se také na aktuální koncepce a pojetí sociální práce.

OSNOVA PŘEDMĚTU:

1. Historie sociální práce ve světě
2. Historie sociální práce v ČR, období před profesionalizací
3. Historie sociální práce v ČR, profesionalizace oboru
4. Úvod do problematiky poskytování pomoci
5. Cíle a paradigmaty sociální práce
6. Problematika posouzení životní situace
7. Teoretická východiska a přístupy ovlivňující sociální práci
8. Úkolově orientovaný přístup
9. Řízení kvality v sociálních službách – standardy sociální práce

10. Poskytování sociálních služeb, kontext a ukotvení v legislativě
11. Ústavní péče a proces deinstitucionalizace
12. Klientské skupiny sociální práce a nástin vhodných metod práce
13. Osobnost sociálního pracovníka

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

ZÁKLADNÍ LITERATURA

- HOLLAND, S. Child and family assessment in social work practice. 1. vydání. London: SAGE Publications Ltd, 2004. ISBN 0-7619-4901-1.
- JANEBOVÁ, Radka, ed. a SMUTEK, Martin, ed. *Posuzování životní situace v sociální práci*: Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7041-419-4.
- JANEBOVÁ, Radka. *Teorie a metody sociální práce - reflexivní přístup* [CD-ROM]. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-374-1.
- KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2013. 132 s. ISBN 978-80-246-2256-9.
- KVĚTENSKÁ, Daniela. Úvod do sociální práce pro pomáhající profese. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 109 s. ISBN 978-80-7041-860-4.
- Manuál transformace ústavů, MPSV, 2013
- MARÁŠKOVÁ, Ivana, ed. *Politiky a paradigmata sociální práce. Co jsme zdědili a co s tím uděláme* [CD-ROM]. Vyd. 1. Ve Zlíně: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, 2011. ISBN 978-80-7318-994-5.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. 309 s. 83-109
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, 576s., ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003b, 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich et al. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007, 183 s.
- MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana; KODYMOVÁ, Pavla (eds.) *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MUSIL, Libor. *Ráda bych vám pomohla, ale: dilemata práce s klienty v organizacích*. ISBN 80-903-0701-9.
- Národní strategie rozvoje sociálních služeb 2016–2025)
- NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7435-038-2
- NAVRÁTIL, Pavel. *Posouzení v sociální práci*. In *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 9-23, 15 s. ISBN 978-80-

- NAVRÁTIL, Pavel. Role sociální práce v pozdně moderní společnosti. In Možnosti sociální práce na počátku 21. století. 1. vyd. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2005. s. 37-52, 16 s. ISBN 80-86771-10-5.
- NAVRÁTIL, Pavel. Sociální služby a jejich hodnocení. Sociální politika, Česká republika: MPSV Praha, 2000, roč. 26, č. 10, s. 12. ISSN 0049-0961.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.
- Sociální práce/Sociální práca, 2013/1 (13)dostupné z http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol13_iss1-150407093434.pdf
- ŠPILÁČKOVÁ, Marie. *Česká sociální práce v letech 1968-1989: rozvedeno na příkladu Ostravy*. První vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2016. 159 stran. ISBN 978-80-7464-838-0.

DOPORUČENÁ LITERATURA

- HAVRDOVÁ, Zuzana. Kompetence v praxi sociální práce. Praha: OSMIUM, 1999. s. 9 - 16, 137 - 162.
- HIML, Pavel. Zrození vagabunda: neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. 371 s., [22] ISBN 978-80-7203-917-3.
- Historie SOCP [online]. C2009 [cit. 2018-20-7]. Dostupný z WWW: <http://www.pksp.cz/historiesocp.html>
- HISTORY OF SOCIAL WORK [online]. C2009 [cit. 2018-20-7]. History of social work. Dostupný z WWW: https://www.historyofsocialwork.org/eng/details.php?canon_id=135
- KOPŘIVA, Karel. Lidský vztah jako součást profese. Praha: Portál, 1997.
- LAAN, Geert van der. Otázky legitimize sociální práce. Boskovice: Albert, 1998.
- NAVRÁTIL, Pavel. Role sociální práce v pozdně moderní společnosti. In Možnosti sociální práce na počátku 21. století. 1. vyd. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2005. s. 37-52, 16 s. ISBN 80-86771-10-5
- NAVRÁTILOVÁ, Jitka. Proces posouzení životní situace jako zdroj ohrožení dítěte (faktory ovlivňující posouzení ohrožených dětí). Časopis sociální práce/Sociální práca, Brno:AVSP, 2011, roč. 2/2011, č. 2, s. 40-55. ISSN 1213-6204.
- NOVOTNÁ, Jana. Teorie sociální práce: skripta. 1. vyd. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2014. 127 s. ISBN 978-80-87035-96-2
- NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. Sociální práce, její vývoj a metodické postupy. Praha: Univerzita Karlova, 1992.
- ŘEZNÍČEK, Ivo. Metody sociální práce. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 75 s. ISBN 80-85850-00-1.
- Sociální práce/Sociální práca, 2013/1 (13)dostupné z http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol13_iss1-150407093434.pdf
- ÚLEHLA, Ivan. Umění pomáhat. Písek: Renesance, 1996. s. 16 - 21, 123 - 144.

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

Předmět bude ukončen zápočtovou seminární prací a zkouškou sestávající z písemné a ústní části.

Téma č. 1:

Historie sociální práce ve světě

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma umožňuje studentům porozumět historickému vývoji pomáhajících snah. Studenti se seznámí s kontextem a historickou situací v období před a během vzniku sociální práce jako oboru. Dále se téma zaměřuje na životní a profesní dráhu dominantních představitelů oboru. Cílem tématu je umožnit studentům reflektovat situaci v oblasti sociální práce a konfrontovat ji se současnými postupy. K dosažení tohoto cíle slouží diskuse nad probíranými postupy a souvislostmi.

Způsob výuky: *Téma je v plném rozsahu ponecháno k samostudiu na základě doporučených zdrojů.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- paternalismus
- chudinské zákony
- diagnóza
- sociální fungování
- případová práce
- komunitní práce
- Toynbee Hall
- Hull House,
- profesionalizace

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma umožňuje náhled na současná pojetí sociální práce v kontextu historických souvislostí oboru, studenti získají základní přehled o silných postavách působících v počátcích oboru.

Pozornost je věnována především těmto osobnostem:

Elizabeth Fryová, (1780 – 1845), Anglie

Anglická představitelka sociální práce, která začínala s charitativními sbírkami pro chudé, pořádala sbírky šatstva, navštěvovala nemocné a organizovala nedělní školy pro děti. Věnovala se také práci mezi vězňenými ženami, založila školu pro děti, zaváděla pracovní a náboženské programy např. kurzy šití pro odsouzené ženy apod. Svou knihou o stavu věznic, ovlivnila vězeňské reformy v Anglii. Organizovala útulky pro bezdomovce a dobrovolnickou návštěvní službu v domovech pro chudé, založila školu pro ošetřovatelky.

Samuel a Henrietta Barnettovi, (1844 – 1913), Anglie,

Kněz anglikánské církve, který společně se svou manželkou a s několika univerzitními studenty měnil podmínky života chudých. Působili v Whitechapele, v jedné z nejzanedbanějších částí Londýna. Založil dům s názvem Toynbee Hall, zde byly poskytovány ubytovací služby a stal se centrem propojování života chudých a studentů. Všechny aktivity směřovaly k podpoře soběstačnosti chudých, nejvyužívanější metodou bylo poradenství. Společně se studenty učili manželé Barnettovi chudé organizovat místní spolupráci, vzdělávali je, podávali návrhy na systémové změny např. peníze pro chudé a zlepšení jejich životních podmínek. Toynbee Hall je považován za první komunitní centrum v západním světě. Barnett také probíral se svými spolupracovníky individuálně vedení jejich případů, což je považováno za první pokus o supervizi v sociální práci.

Jane Addamsová (1860 – 1935), USA

Po návštěvě v Toynbee Hall založila jeho obdobu v Chicagu – Hull House, který sloužil jako středisko pomoci přistěhovalcům. Prováděla výzkum zaměřený na rizika ohrožující chudé lidi. Hull House poskytoval ubytování ženám, byla v něm školka pro děti, veřejná stravovna, tělocvična, jídelna, kavárna, knihovna, lázně, knihvazačská dílna, hřiště a poskytoval odpolední programy pro větší děti, večerní vzdělávací programy pro dospělé, nebo prázdninové pobyty pro děti. Zařízení bylo vzorem pro vznik obdobných center – během 20-ti let jich v USA vzniklo přes 400! Addamsová rozšířila případovou práci na systémové souvislosti a jejich ovlivňování. Angažovala se v politice za zájmy nemajetných lidí, za práva žen i v mezinárodním mírovém hnutí. Jane Addamsová je nositelkou Nobelovy ceny míru z r. 1931.

Octavia Hillová (1838 – 1912), Anglie

Silně se angažovala v pomoci chudým v Londýně, zde také koupila tři domy, ve kterých realizovala pomoc. Každý týden si osobně vybrala rentu a projednala s nájemníky problémy, kterým byli vystaveni. Bydlení bylo základem její práce, ale také výchozím bodem pro další aktivity: rozvoj zahrad, vytváření dětských hřišť pro děti a pořádání výletů. Zabývala se projekty sociálního bydlení, v nichž kladla důraz na vlastní iniciativu klientů. Byla spoluzakladatelkou organizace Charity Organization Society (Matoušek a kol., 2013). Hillová věřila, že dobře udržovaný domov, jakkoli malý, se světlem, vzduchem a prostorem - a se sousedy, kterým na sobě navzájem záleží - jsou jednou z hlavních životních potřeb (History of social work).

Mary Richmondová (1861 – 1928) USA

1917 – „Sociální diagnóza“ (Social Diagnoses) objektivní zhodnocení potřeb klienta (rodiny), zprostředkování adekvátní pomoci

1922 – „Co je sociální případová práce“ (What is Social Case Work) popis

případové práce jako metody základy „case work“

Helena Radlinska (1875-1954), Polsko

Zástupkyně evropské teoretické sociální práce a sociální pedagogiky, osvětová a komunitní pracovnice. Specifikem Polska byla jeho zaostalost, proto kladla důraz na celkovou kulturní osvětu a vzdělávání. Její snahou bylo zvýšit vzdělanost a kulturnost hlavně na venkově, kladla důraz na prostředí. Výchovu považovala za celoživotní proces. Působila v mezinárodních organizacích zabývajících se vzděláváním v sociální práci. (Matoušek a kol., 2011).

Alice Salomon (1872-1948) Německo,

Průkopnice sociální práce v Německu, pocházela z asimilované židovské rodiny, později konvertovala k protestantismu. Prvky protestantské sociální etiky tvořily stěžejní pilíře její práce. Promovala v roce 1906 práci, ve které se věnovala nestejnému ohodnocení mužské a ženské práce. Od roku 1893 se angažovala v ženské sociální práci a ženském hnutí. Byla členkou mnoha hnutí a organizací, které bojovaly za práva žen (např. Sdružení dívčích a ženských spolků, Svaz německých ženských spolků, Mezinárodní rada žen, Mezinárodního výboru sociálních škol dnes IASSW – International Association of Schools of Social Work – Mezinárodní asociace škol sociální práce). Věnovala se také vzdělávání žen a sociální výchově. V roce 1933 byla Alice Salomon z veřejných postů odstraněna a v roce 1937 donucena Gestapem k emigraci. Alice Salomon zemřela v osamění v New Yorku v roce 1948.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. 309 s. 83-109
- MATOUŠEK, Oldřich a kol.. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, 576s., ISBN 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, 312s., ISBN 80-7178-473-7.
- HISTORY OF SOCIAL WORK [online]. C2009 [cit. 2018-20-7]. *History of social work*. Dostupný z WWW: https://www.historyofsocialwork.org/eng/details.php?canon_id=135
- Historie SOCP [online]. C2009 [cit. 2018-20-7]. History of social work. Dostupný z WWW: <http://www.pksp.cz/historiesocp.html>

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Zvolte si tři osobnosti, popište jejich životní osudy, profesní zaměření a objasněte jejich roli při formování základů sociální práce.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky:

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Základy sociální práce. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. 309 s. 83-109

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 2:

Historie sociální práce v ČR - období před profesionalizací

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem předmětu je seznámit studenty s vývojem sociální práce na území ČR. Téma nabízí vhled do historických a sociálních souvislostí. Téma umožňuje přiblížit studentům vývoj a historické souvislosti pomoci potřebným na našem území.

Způsob výuky: Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- špitály
- bechyň
- domovské právo
- postrk
- almužna
- industrializace
- generalizace trhu

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti pochopí kontext poskytování pomoci potřebným v různých etapách vývoje společnosti, získají náhled na výkon profese sociálního pracovníka v kontextu vývoje oboru na našem území. Informace o vývoji sociální práce u nás jsou představeny chronologicky, dle jednotlivých historických období.

Středověk

Dominantní roli hrála **církev** (kláštery, náboženské obce), která reagovala na aktuální problémy ve společnosti (hladomor, epidemie). Církev zakládala ústavy, nemocnice, útulky pro sirotky, pro chudé, handicapované, opuštěné rodiny, tato zařízení byla hromadně nazývána špitály. Do špitálů však byli přednostně přijímáni ti, kteří měli tzv. nadační nárok (tzn. dávali církvi v dřívější době dary, či ji odkázali majetek). Špitály byly téměř zrušeny nástupem husitů.

Nadále však byly pořádány sbírky na podporu chudých.

Některá **města** také vyplácela almužnu veřejným lékařům a opatrovníkům chudých, zaměstnávala je, tím částečně nahrazovala církevní péči.

Existovaly také spolky nábožensky založených žen – tzv. **bechyně**, které přijaly život jeptišek a staraly se o potřebné. Nepracovaly za mzdu, byly závislé na darech. Potřební získávali zdroje také žebrotou (prošením o almužnu dům od domu). (Matoušek a kol., 2001)

Renesance

V této době dřívější iniciativu církve přebírá měšťanstvo.

Zakládají se první městské nemocnice, další špitály. Od 16. století jsou zakládány sirotčince neboli ústavy pro výchovu opuštěných dětí (*Vlašský špitál*).

V Praze byly zřízeny ohřívárny pro žebrající, žebráci se rozdělovali na domácí a přespolní (přespolní byli vyháněni). Charakter péče byl represivní, žebrák musel prokázat, že je zbožný a nemá možnost si peníze jinde opatřit, darované peníze nesměl propít. Pokud vyhověl nárokům, byla mu poskytnuta pomoc. V období narůstající represe hrozilo vymrskání až uříznutí ruky. (Matoušek a kol., 2001).

Roku 1620 byla založena největší pražská nemocnice, nemocnice *Milosrdných bratří* jako první zařízení, které bylo rozdělené na zdravotní péči a sociální péči.

Osvícenství

Od pol. 18. st. se objevují snahy budovat azylová i léčebná zařízení. Např. *chudinský ústav „Sjednocení z lásky k bližnímu“* na novohradském panství inspirovaný chudinskými zákony v Anglii (vybudoval J. Buquoye [čti: bykoá]).

Instituce měla své stanovy: vyplývalo z nich, že je zřízena za účelem pomáhat všem chudým a nuzným, ulehčit jejich životní situaci a zaopatřit je nejnutnějšími potřebami bez ohledu, jakého je člověk náboženského vyznání, pohlaví či stavu.

Za vlády Marie Terezie vznikají také *obecné školy, tkalcovské školy*, kdy cílem bylo „zaměstnat“ děti ulice.

Za vlády Josefa II. Byl iniciován vznik zdravotně-sociálních institucí, *chorobince pro duševně nemocné, porodnice, nalezince* pro osiřelé i nemanželské děti.

Josef II. také vydal „pravidla direktivná“, kde podporoval rozvoj ústavních forem péče, a na základě těchto předpisů byly zakládány farní chudinské ústavy. (Matoušek a kol., 2001)

Chudinské zákony na našem území

zákon z roku 1868 upravoval rakouskou chudinskou péčí (u nás platil jen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nebyl přijat).

Podmínky, na základě kterých mohl příslušník obce získat chudinské nároky podle rakouského chudinského zákonodárství, byly:

- domovské právo
- chudoba
- neschopnost výdělku

Chudinský zákon, nařizoval obcím poskytnout základní pomoc jako je potrava, ošacení apod.

Industriální éra – specifika období 18 a 19stol

Období přináší velké množství „neukotvených“ dospělých pracovních sil. V situaci krize (nemoc, úraz) nemají nárok na pomoc a zůstávají bez opory. Industrializace inspirovala nové formy sociální práce, do popředí se dostává snaha pomáhajících seznámit se více s potřebným a tak mu účinněji pomoci. Jednorázová pomoc dostatečně neřeší situaci potřebného, je třeba určit objektivní měřítko, která by stanovila žadatelovu „potřebnost“. (Matoušek a kol., 2001)

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. 309 s. 111-153

HIML, Pavel. *Zrození vagabunda: neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007. 371 s., ISBN 978-80-7203-917-3.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte roli církve v péči o potřebné v období středověku.
2. Ve kterém období se ujímají péče o chudé města?
3. Objasněte, jak industriální společnost zasáhla do života obyvatelstva.
4. Objasněte, v čem spočívalo domovské právo.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky:

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. S. 111-153
Přednášky a materiály v kurzu.uhk.cz

Téma č. 3:

Historie sociální práce v ČR - profesionalizace oboru

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem předmětu je seznámit studenty s vývojem sociální práce na území ČR od roku 1918 po současnost. Téma nabízí vhled do historických a sociálních souvislostí rozvoje oboru. Studenti získají základní náhled na problematiku vývoje sociální práce.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- sociální zabezpečení
- sociální péče
- MPSV
- sociální služby
- dobrovolnické organizace

Významné osobnosti: A. Masaryková, P. Pitter, A. I. Bláha, M. Krakešová-Došková, J. A. Trojan, A. Chaloupková, J. Šiklová, pražská školy sociální práce, brněnská školy sociální práce.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti se seznámí se s prací dominantních osobností oboru na našem území, a získají přehled o dobovém kontextu.

Léta 1918 - 1945

Nastalo zhoršení životních podmínek jako důsledek války a hospodářské krize. Vzrůstá nezaměstnanost, nemocnost a úmrtnost i výskyt sociálně patologických jevů (Kodymová, 2013).

Základním cílem sociální politiky bylo zlepšit sociální poměry širokých vrstev, šlo o snahu napravit velké sociální rozdíly dané majetkovou nerovností. Byly zakládány dobrovolnické organizace se sociálním zaměřením, šlo především o rozvoj sociální práce v oblasti péče o zdraví. Byl založen spolek *České srdce*, *Ochrana matek a dětí*, zakládaly se poradny, vzniklo *ministerstvo sociální péče* a

nové zákony, kde byla sociální péče právně ukotvena. Stát také zřizoval veřejné instituce např. *Československý červený kříž*. Ústředním úřadem bylo ministerstvo sociální péče, které působilo především v oblasti péče o mládež, péče o válečné poškozence, v sociálněpolitické problematice, bytové a stavební péče. (Matoušek a kol., 2001)

Dále se na sociálních aktivitách podílely odborné úřady a ústavy (např. úřad pro péči o válečné poškozence, ústavy pro péči o mládež apod.)

O rozvoj sociální práce se u nás zasloužila **Alice Masaryková**. S rozvojem péče začala vzrůstat potřeba profesionálních sociálních pracovníků. V roce 1918 vznikla Ženská vyšší škola pro sociální péči, které byla poté přejmenována na Vyšší školu sociální péče. (Matoušek a kol., 2001)

V roce 1919 byl vytvořen Ústřední sociální ústav, který je zaměřen na studium sociálních věd. Měl také funkci poradního sboru ministerstva sociální péče. Ústav měl zásluhu na řadě nových sociálních zákonů a také na jednom z nejpropracovanějších sociálních pojištění této doby.

Poválečné období – 60. léta

Po roce 1945 přišly velké změny, došlo ke znárodňování majetku osob spolupracujících s fašistickým režimem, změnila se státní i sociální struktura obyvatelstva, došlo k úbytku majetných obyvatel ale i chudých, to dalo základ rovnostářské společnosti. Stát zřizoval čtyřleté vyšší školy sociálně zdravotní, které nahradily dřívější odborné školy pro ženská povolání, které byly orientovány především na zdravotní a vychovatelskou činnost. K razantním změnám v rozvoji sociální práce jako oboru došlo v roce 1948, v důsledku zásadních politických změn byl progresivní vývoj sociální péče a práce narušen, sociální práce byla redukována až téměř zlikvidována. Tím dochází k nárůstu sociálních problémů, především v oblasti populačního vývoje, bytové otázky, rozvodovosti, delikvence mladistvých, či nedostačující péče o seniory. (Kodymová, 2013)

Sociální politika, péče i služby byly závislé na státních úřadech, byly jimi financované i organizované. Sociální práce ze strany charitativních organizací byla nežádoucí. Začíná se uvažovat nad ideologicky nežádoucími pojmy a terminologií, některé pojmy byly nahrazeny např. chudí nahrazení pojmem osoby s nedostatečným příjmem apod. Sociální péče byla redukována především na poskytování finančních dávek, což zcela eliminovalo individuální snahy, potřeby i osobní motivaci pomoci lidem. (Matoušek a kol., 2001) Proběhly změny i v sociálním zabezpečení, dochází ke zrušení domovského práva, které je nahrazeno československým státním občanstvím tzn., že stát je povinen postarat se o každého svého občana.

60. léta -

V 60. letech vycházejí první učebnice sociálního zabezpečení a jedná se o obnově sociální práce jako vědního oboru. Roku 1965 byla založena *Československá sociologická společnost*, dále vzniká řada výzkumných ústavů zabývajících se sociálními problémy tehdejší doby. V roce 1969 byla ustavena *Společnost sociálních pracovníků*, která je roku 1973 změněna v *sekcí sociálních pracovníků při České lékařské společnosti J. E. Purkyně*. V době reálného socialismu byly sociální problémy často interpretovány jako nemoci (medikalizace), od tohoto je však postupně ustupováno. Hledaly se

ohleduplnější alternativy. Objevují se trendy v pomoci mládeži a starým lidem, v této oblasti působil především inovátor J. A. Trojan z Thomayerovy nemocnice. Rozvíjí se obor Gerontologie, což je obor zabývající se procesy stárnutí a problematikou vyššího věku. (Matoušek, 2008)

70. – 80. léta

Období normalizace. Část činnosti na poli sociální práce se dále rozvíjela, byla obnovena činnost sociálně právních škol, prodloužena mateřská dovolená, rozšířena pečovatelská služba o staré lidi, přichází také myšlenka „domovinek“, které představují azyl pro staré lidi, jejich protagonistkou byla A. Chaloupková.

1989 - současnost

Obnova vzdělávání v sociální práci na vysokoškolské úrovni (Karlova Univerzita v Praze, Masarykova Univerzita v Brně). Dochází ke zřízení kateder sociální práce na vysokých školách. V roce 1990 bylo založeno občanské fórum sociálních pracovníků ČR, které usilovalo o rozvoj sociální práce a důslednější kvalifikaci sociálních pracovníků, ... (Matoušek a kol., 2001)

Objevují se nové sociální problémy jako prostituce, problém se začleňováním vězňů propuštěných z výkonu trestu na základě amnestie, bezdomovectví nebo migrace uprchlíků přes naše území na západ (Matoušek a kol., 2001).

Novou oblastí sociální práce se staly alternativní tresty a alternativní postupy trestního řízení.

Působí zde i řada organizací sdružující instituce stejného typu např. Asociace občanských poraden, Asociace azylových domů apod.) Objevuje se zájem o prevenci, prohlubuje se spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi (NNO) a dochází k rozvoji lidských práv, rozvoji dobrovolnictví a svépomocných skupin. (Matoušek a kol., 2001)

Od roku 2007 upravuje sociální oblast Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. – platný od 1. 1. 2007

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KODYMOVÁ, Pavla. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2013. 132 s.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. S. 111-153

ŠPILÁČKOVÁ, Marie. *Česká sociální práce v letech 1968-1989*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2016. 159 stran.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Popište sociální problémy, kterým čelila společnost v období 1918-1945 a jak na ně reagovala.
2. Charakterizujte období 1950-1989.
3. Jmenujte tři výrazné osobnosti sociální práce působící v letech 1918-1960.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky:

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. S. 111-153

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 4:

Úvod do problematiky poskytování pomoci

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem úvodního tématu je seznámení s oborem sociální práce a vymezením základní terminologie. Studenti se seznámí s vývojem různých pojetí sociální práce a vývojem dominantních konceptů v nich. Téma základně seznamuje s představami o sociálním fungování a provází studenty až ke konceptu kritické sociální práce.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- sociální problémy
- sociální fungování
- sociální péče,
- sociální pomoc,
- sociální politika,
- sociální služby
- cíle sociální práce
- kritická sociální práce
- ekologické přístupy

Klíčová slova: sociální práce, sociální politika, zvládnání, sociální fungování.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti si osvojí základní znalosti teoretického vymezení oboru.

Vymezení sociální práce

Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Vytvářejí příznivé podmínky pro společenské uplatnění svých klientů. V případě klientů, kteří se uplatnit nemohou, podporují sociální pracovníci důstojný způsob života (Matoušek, 2013).

Funkcí soc. pracovníka je pomáhat lidem, kteří se pokoušejí řešit a zvládnout problémy ve fungování, v interakcích s jejich sociálním prostředím. Prostřednictvím své pomoci se soc. pracovník snaží zlepšit způsob, kterým lidé sociálně fungují, nebo vztahy mezi lidmi a jejich sociálním prostředím. (NOW, 1987).

Pojem sociální fungování

Termín soc. fungování je mnohoznačný, na objasnění pojmu pracovala Barlettová (1957, 1961, 1970), Pojem soc. fungování použila pro označení interakcí, které probíhají mezi požadavky prostředí a lidmi.

Pro označení schopnosti lidí řešit vlastní problémy používá Bartlettová termín zvládnání, kontext, ve kterém dochází ke snaze řešit problémy, popisuje pomocí termínů požadavky prostředí (očekávání prostředí).

Termín sociálního fungování zahrnuje komplex skutečností (Navrátil, Musil, 2000):

Lidé a prostředí jsou trvale v interakci.

Prostředí klade na člověka určité požadavky (formuluje očekávání, definuje sociální role) a člověk je nucen na ně reagovat.

Mezi požadavky prostředí a člověkem je obvykle rovnováha, pokud je rovnováha rozkolísána (lidé požadavky nezvládají naplnit) vzniká problém.

Někteří lidé jsou schopni sami opět nastolit rovnováhu, jiní potřebují pomoc.

Příčinou vzniku problémů (nezvládnutí požadavků) může být nedostatek dovedností na straně klienta, ale také nepřiměřenost požadavků ze strany prostředí.

Předmětem intervence soc. pracovníka je interakce mezi způsobilostí klienta zvládat nároky a tím co od něj prostředí očekává. Jeho cílem je podporovat soc. fungování kl. tím, že mu pomáhá obnovit nebo udržovat rovnováhu mezi více či méně dostatečnou kapacitou zvládnání a více či méně přiměřeným i požadavky prostředí.

Pomoc při poruchách sociálního fungování nabízí tři odlišné přístupy:

- terapeutické paradigma
- strukturální (reformní) paradigma
- poradenské paradigma (viz dále)

Vymezení sociální práce a nové akcenty

S vývojem sociální práce jako oboru se posouvají i definice samotné sociální práce. Na definici z roku 2014 si můžeme povšimnout změny akcentů. Oproti starším definicím, kterým dominují pojmy sociální fungování, začlenění a pomoc, aktuálně platná definice, využívaná Mezinárodní federací sociálních pracovníků, akcentuje sociální soudržnost, rozvoj, kolektivní zodpovědnost apod. Globální definice sociální práce schválena Valným shromážděním IFSW v červenci 2014 v Melbourne:

„Sociální práce je na praxi založená profese a akademická disciplína, která podporuje sociální změnu a rozvoj, sociální soudržnost a posílení a osvobození lidí. Pro sociální práci jsou zásadní principy sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní zodpovědnosti a respektu k rozmanitosti podpořeno teoriemi sociální práce, sociálních a humanitních věd a domorodých znalostí.

Sociální práce zapojuje lidi a struktury do řešení problémů a zlepšování životní

pohody.“

„Kritická sociální práce“ (critical social work)

Sdružuje kritické reakce na praktiky tzv. „tradiční sociální práce“, která začala být vnímána jako nástroj k udržení nespravedlivého sociálního řádu.

„Kritická sociální práce“ začala upozorňovat na rozpor mezi tím, že se sociální pracovníci vnímají jako pomáhající profese, ale zároveň reálně svou činností přispívají k reprodukci opresivních praktik uvnitř společnosti (Healy, 2000 In Janebová, 2014).

„Kritická sociální práce“ se vyznačuje velkou diverzitou proudů, které se mohou vzájemně prolínat a někdy se dokonce dostávat do vzájemné kolize. (Fook, 2003 In Janebová, 2014), tyto proudy jsou:

- anti-rasistickou a multikulturní sociální práci,
- anti-opresivní a anti-diskriminační přístupy (označení užívané hlavně ve Velké Británii),
- feministickou sociální práci (ve všech jejích rozmanitých podobách),
- rozmanité modely komunitní práce,
- marxistickou sociální práci, radikální sociální práci (označení užívané ve Velké Británii, Kanadě a Austrálii, naopak méně v USA, kde se někdy užívá jako alternativa „progresivní sociální práce“),
- strukturální sociální práci (označení užívané hlavně v Kanadě)
- participatorní a akční formy výzkumu (Janebová, 2014).

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

JANEBOVÁ, Radka. *Teorie a metody sociální práce - reflexivní přístup* [CD-ROM]. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014.

ŘEZNIČEK, Ivo. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. s. 16 - 32, 57 - 58.

KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika. 3. přepracované vydání*. Praha: ASPI, a.s., 2005,

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. s. 9 - 153, 183 - 192.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce. 3., aktualiz. a dopl. vyd.* Praha: Portál, 2013. S.11-26

NAVRÁTIL, P. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman

NOVOTNÁ, V., SCHIMMERLINGOVÁ, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Univerzita Karlova, 1992.

NOVOTNÁ, Jana. *Teorie sociální práce: skripta*. 1. vyd. Jihlava: Vysoká škola 2014. 127 s.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika - teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 1996,

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte pojem sociální fungování.
2. Definujte sociální práci a příkladu zvolené definice ukažte akcentující prvky Vašeho vymezení sociální práce.
3. Objasněte, v čem spočívá kritická sociální práce.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. S.11-26

NAVRÁTIL, P. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, s. 11-12

JANEBOVÁ, Radka. *Teorie a metody sociální práce - reflexivní přístup* [CD-ROM]. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014.

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 5 :

Cíle a paradigmatu sociální práce

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma představuje cíle sociální práce. Věnuje pozornost také teoretickému zázemí v podobě tzv. malých paradigmat. Teoretických východisek a způsobů nazírání na sociální práci je celá řada, mezi stěžejní koncepty však patří paradigmatu popsána Malcolmem Paynem (Payne, 1997, s. 6-7). Toto dnes již klasické dělení umožňuje vnímat rozmanitost postupů, jež sociální pracovníci využívají v kontextu proměn doby i společnosti.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- sociální práce jako terapeutická pomoc
- sociální práce jako reforma společenského prostředí
- poradenské paradigma
- sociální práce jako terapeutická pomoc
- sociální práce jako reforma společenského prostředí
- poradenské paradigma

Klíčová slova:

paradigmata sociální práce, sociální práce.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma nabízí pohled na definici cílů dle Jordana (1987), který proti sobě staví dvě různá pojetí cílů sociální práce pomoc klientům a na straně druhé zájem politiků řešit a předcházet sociálním problémům.

V podobném duchu vnímají cílové směřování i další autoři: Základním cílem soc. práce je sociální kontrola, podpora změny (individua, sociálních vztahů, sociálního prostředí) a sociální zachování (social maintenance – pomoc při zachování akceptovatelného způsobu života) (Webb, Wistow). Směřování cílů sociální práce v sobě reflektuje tzv. malá paradigmatu představená Malcolmem Paynem (Payne, 1997, s. 6-7):

1. **Reflexivně-terapeutické paradigma** – cílem sociální práce je snaha pomoci zabezpečit jednotlivci či skupině psychosociální pohodu. Důraz je kladen na komunikaci a proces interakce. Prostředkem je podpora a usnadňování rozvoje. Sociální práce je reflexivní proces, jehož prostřednictvím mohou lidé získat kontrolu nad vlastním způsobem života.

Akcentovaným faktorem je duševní zdraví a pohoda člověka. (více viz Navrátil, 2001) Profesní výbava sociálního pracovníka se zde opírá o psychologické znalosti a také o terapeutický výcvik (Matoušek, 2012).

2. **Socialisticko-kolektivistické (reformní) paradigma** – Jedinci získávají vliv na vlastní životy podporou společenské kooperace a solidarity. Sociální práce se proto zaměřuje na posilování vědomí lidí k tomu, aby se autenticky podíleli na tvorbě a změnách institucí a přispívali ke změně společenského pořádku a vytvoření společnosti založené na rovnosti.

- Společnost i společenství se rozvíjí a mění.

Druhé paradigma staví na úsilí o reformu společenského prostředí. Pojetí a představa sociálního fungování, se váže na vizi společenské rovnosti v různých dimenzích společenského života. Sociální práce se zde zaměřuje na zmocňování (empowerment) jednotlivců i skupin, usiluje o zvýšení podílu klientů na tvorbě a změnách společenských institucí. Sociální práce se snaží o budování společnosti na rovnostářských principech.

Vzdělanostní výbava sociálního pracovníka osciluje kolem politologie, sociální filozofie a sociologie. (Matoušek, 2012)

3. **Individualisticko-reformistické (poradenské)** - V jeho rámci je sociální práce chápána jako jeden z aspektů celého systému sociálních služeb. Jeho cílem je vycházet vstříc individuálním potřebám a usilovat o zlepšování sociálních služeb. Jde především o pomoc prostřednictvím poskytování informací, kvalifikovaným poradenstvím, zpřístupňováním zdrojů. Jedná se o takovou změnu společnosti a jejích institucí, aby lépe reflektovaly potřeby občanů (Navrátil, 2001, s. 14-17).

Toto paradigma sociální práce je také označováno jako sociálně – právní pomoc. (Navrátil, 2001) Sociální fungování zde závisí na schopnosti zvládat problémy a na přístupu k odpovídajícím informacím a službám.

Teoretické zázemí pro toto pojetí sociální práce poskytuje kombinace psychologie,

sociologie a práva. (Matoušek, 2012).

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Základy sociální práce. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. 309 s. 83-109

MARÁŠKOVÁ, Ivana, ed. *Politiky a paradigmaty sociální práce. Co jsme zdědili a co s tím uděláme?* [CD-ROM]. Vyd. 1. Ve Zlíně: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, 2011. Dostupné také z: <http://www.sockonference.fhs.utb.cz/sbornik.pdf>.

NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. S. 14-17

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Uvedte paradigmaty sociální práce, známá z české odborné literatury tohoto oboru:
2. Co je cílem poradenského paradigmatu?
3. Jaká profesní výbava je důležitá pro sociální pracovníky v pojetí sociální práce jako terapeutické pomoci?
4. Jaké prostředky využívají sociální pracovníci v rámci reformního paradigmatu?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky

NAVRÁTIL, Pavel. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001a, 309 s. ISBN 80-7178-473-7.

NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. S. 14-17

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Cílem tématu je osvětlit studentům proces posuzování životní situace klienta. Studenti si osvojí základní znalosti historického kontextu posuzování, uvědomí si možné bariery procesu hodnocení a budou schopni vnímat celý proces na úrovni jeho dílčích kroků i v jeho celistvosti.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- komunikační bariery,
- zdroje,
- Ontarijský index zanedbávání péče,
- kvalitativní metody,
- klient,
- životní situace,
- assessment.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti se seznámí s modely posuzování životní situace, získají také schopnost nahlížet na proces posuzování životní situace klienta v kontextu historického vývoje přístupu k posuzování, jak o něm hovoří Holland, to jim umožní identifikovat vlastní preference a jejich osobní příklon k hodnocení. Dále získají studenti schopnost reflektovat jednotlivé fáze procesu hodnocení dle Navrátila.

Modely posouzení životní situace

1. Kvantitativní model - klade důraz na tvorbu posuzovacích hodnotících nástrojů Ontarijský index zanedbávání péče, Dotazník - Dunovský
2. Kvalitativní model - spočívá v reflexi individuálních charakteristik zúčastněných.
3. Holland se zajímala také o historický kontext posuzování a popsala několik etap:
 - 1) diagnostické pojetí - klade důraz na potřebu důkladné diagnózy klientova problému, vychází z Mary Richmod (1917), a jejich následovnic Perlman (1975), Holiss (1964)
 - 2) predikativní modely - vznikají v 70. letech 20. století a snaží se nalézt, popsat rizikové faktory, na jejichž základě se vyhledávají rizikové rodiny. A
 - 3) posouzení situace v širším sociálním kontextu - pocházejí z 80. let 20. století v Anglii, tento přístup vychází ze situace, kdy je nedostatek údajů z různých oblastí života a nevyhovující koordinace informací mezi jednotlivými institucemi - postrádala se provázanost a včasné předávání informací.
 - 4) byrokratické trendy - projevují se vynaloženým úsilím předepisovat a kontrolovat procesy. (Holland, 2004, s. 12 - 17).

Byť je posuzování životní situace jedním z nejsložitějších úkolů i v této oblasti nalézáme mnohá doporučení a metodiky, které usnadňují postup. Pro naše potřeby jsme vybrali **fáze posuzování** představené Navrátilem (2007):

1) *Příprava na setkání*, kdy si vytváříme plán, který zahrnuje cíl posouzení, výběr vhodných témat, otázek a metod, a také specifikování osob, které se budou posuzování účastnit. V této fázi je důležité seznámení se s materiály o daném uživateli, z těchto informací se pak dále vychází a navazuje se na ně. S informacemi nakládáme opatrně, je třeba se vyhnout pocitům z narušení soukromí, které bychom nešetrností v klientovi vzbudili. Snažíme se o sesbírání informací z různých prostředí a v různém čase. Velké nároky jsou pak kladeny na další zpracování získaných informací. Zapojení profesionálů probíhá formou zpřístupnění dokumentace posuzované osoby. Jedná se například o dokumentaci lékařskou, psychologickou, právníkou nebo školní.

Užívanými metodami jsou rozhovor, dotazník, hra nebo kreslení, škály, pozorování a analýza dokumentů.

2) *Setkání s uživatelem* sleduje cíl vytvořit vztah a získat relevantní informace. Úkolem této fáze je vytvoření vztahu s uživatelem služby a sběr informací. V této fázi by mělo být provedeno posouzení i s dalšími lidmi, kterých se posuzování dotýká. Proces získávání informací by měl probíhat v partnerském, rovnocenném prostředí, pracovník by měl projevovat otevřenost a ochotu zabývat se zkušenostmi, názory, postoji a emocemi uživatele. Pracovník by měl vykazovat komunikační, řídicí a rozhodovací dovednosti. Uživatel by měl dále spolupracovat při zvažování možností řešení.

3) *Reflexe a analýza získaných informací* slouží k určení vhodné intervence. Ze získaných informací se vytváří obraz o situaci uživatele a dále pak tyto informace mají sloužit pro vytvoření návrhu činností, které mají napomoci zlepšení životní situace uživatele služby. Znamená to tedy vytvoření vhodné intervence, která reaguje na situaci uživatele. Metoda vyhodnocování dat závisí na sběru dat, ale u všech je společné, že pracovník musí rozumět informaci, kterou obdržel, a dokázat ji zařadit do kontextu všech získaných informací o daném uživateli.

4) *Vlastní provedení intervence* vychází z informací, které pracovník získal z posouzení situace uživatele. Spolu s intervencí dále probíhá posuzování, jež průběžně upravuje práci s uživatelem. Proces posuzování není jednorázovým procesem, ale je dlouhodobou aktivitou, která doprovází intervenci. „Sociální pracovník by měl být otevřený možnému vývoji.“ (Navrátil, 2007, 79 s.)

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

HOLLAND, S. Child and family assessment in social work practice. 1. vydání. London: SAGE Publications Ltd, 2004. ISBN 0-7619-4901-1. S. 12-17

JANEBOVÁ, Radka, ed. a SMUTEK, Martin, ed. *Posuzování životní situace v sociální práci: sborník z konference V. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 24. až 25. října 2008*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 322 s. Texty k sociální práci. ISBN 978-80-7041-419-4.

NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. S. 24-47

NAVRÁTILOVÁ, Jitka. Proces posouzení životní situace jako zdroj ohrožení dítěte (faktory ovlivňující posouzení ohrožených dětí). Časopis sociální práce/Sociálna

práce, Brno:AVSP, 2011, roč. 2/2011, č. 2, s. 40-55. ISSN 1213-6204
Navrátil, , Posouzení životní situace: úvod do problematiky in Sociální práce, 2007/1, s. 72 - 86
NAVRÁTIL, Pavel. Posouzení v sociální práci. In Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. s. 9-23, 15 s. ISBN 978-80-

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte podstatu kvalitativních a kvantitativních strategií posuzování životní situace dle S. Holland. Jmenujte pozitiva i negativa těchto postupů.
2. Holland ve své práci popisuje historický příklon k jistým způsobům posuzování životní situace, jmenujte a popište jednotlivá období.
3. Popište dílčí fáze procesu posuzování, jak je uvádí Navrátil.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky:

Navrátil, Posouzení životní situace: úvod do problematiky in Sociální práce, 2007/1, s. 72 – 86

HOLLAND, S. Child and family assessment in social work practice. 1. vydání. London: SAGE Publications Ltd, 2004. S. 12-17. Dostupné z

https://books.google.cz/books?id=RNYORTJIPfsC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 7:

Teoretická východiska a přístupy ovlivňující sociální práci

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma představuje studentů dominantně se projevující východiska a přístupy k pomáhajícím postupům, jež sociální pracovníci vycházejí. Přibližuje studentům historické kořeny a vliv stěžejních směrů.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- humanistické a existencionální teorie
- kognitivně behaviorální teorie
- psychodynamické perspektivy
- systemický přístup
- ekologické přístupy
- antiopresivní přístupy

Klíčová slova:

dynamické přístupy, behaviorální terapie, terapie realitou, systemický přístup

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Sociální práce má řadu způsobů uplatnění. Sociální pracovník může pracovat s jednotlivými klienty, s celou rodinou, se skupinou klientů až dokonce s celou komunitou, které může pomáhat k určité sociální změně. Může se uplatnit v oblasti státní sociální politiky, či v oblasti managementu nevládních neziskových organizací. V rámci přístupů v práci s jednotlivci či skupinami, kterými se nechává ve své práci ovlivnit či inspirovat, má opět velké množství možností. Řada přístupů využívaných sociálními pracovníky vychází z psychotherapeutické dílny. Téma přibližuje aktuálně se dominantně projevující teoretická východiska výkonu sociální práce, mezi které řadíme dynamické přístupy, postupy behaviorální terapie, terapie realitou a systemický přístup.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- DRAPELA, Victor, J. Přehled teorií osobnosti. Praha: Portál, 1997, 175 s. ISBN 80-7178-134-7.
- LEVICKÁ, Jana. Teoretické aspekty sociálnej práce. Trnava, Trnavská univerzita, 2002, 283s. ISBN 80-89074-39-1.
- LUDEWIG, Kurt. Systemická terapie. Základy klinické teorie a praxe. Praha: Pallata, 1994, 150 s. ISBN 80-901710-0-1.
- NOVOTNÁ, Věra; SCHMMERLINGOVÁ, Věra. Sociální práce, její vývoj a metodické postupy. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum, 1992, 128 s. ISBN 80-7066-483-5
- PROCHASKA, James O.; NORCROSS, John C. Psychotherapeutické systémy. Průřez teoriemi. Praha: Grada Publishing, 1999, 479 s. ISBN 807169-766-4

NAVRÁTIL, Pavel. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In MATOUŠEK, Oldřich a kol. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001a, 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. knižní vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaká jsou teoretická východiska hlubinných a dynamických přístupů?
2. Uveďte hlavní představitelku psychosociálního přístupu.
3. Jak lze využít behaviorální metody a techniky v sociální práci?
4. Jaká jsou teoretická východiska terapie realitou?
5. Čím se může odlišet systemický přístup v sociální práci?
6. Co se rozumí odlišením pomoci a kontroly v pojetí systemické terapie?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky

LEVICKÁ, Jana. Teoretické aspekty sociální práce. Trnava, Trnavská univerzita, 2002, 283s. ISBN 80-89074-39-1.

NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903070-0-0.

NOVOTNÁ, Věra; SCHMMERLINGOVÁ, Věra. Sociální práce, její vývoj a metodické postupy. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum, 1992, 128 s. ISBN 80-7066-483-5

PROCHASKA, James O.; NORCROSS, John C. Psychoterapeutické systémy. Průřez teoriemi. Praha: Grada Publishing, 1999, 479 s. ISBN 807169-766-4

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 8:

Úkolově orientovaný přístup

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Studenti získají základní náhled na aktuálně se nejsilněji projevující východisko pomáhajících intervencí v oblasti sociálních služeb. Cílem tématu je vytvořit teoretický náhled, který umožní porozumět aktuálně se projevujícím trendům v oblasti řízení kvality. Studenti získají schopnost pracovat s dominantními nástroji tohoto přístupu a budou schopni tvorby individuálních plánů.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Problém
- Úkol
- Smlouva
- Plán

Klíčová slova: Úkolově orientovaný přístup, cíle spolupráce, identifikace a explorace problému, kontext, dohoda, motivace, evaluace.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Mezi zásadní pojmy, se kterými přístup pracuje, patří: problém, cíl, úkol, smlouva a časový rámeček. Jednotlivé pojmy a práce s nimi se promítají ve způsobu práce, který je rozčleněn do několika fází.

První fáze je charakteristická počátkem spolupráce a zahrnuje následující aktivity: vysvětlení role, vysvětlení účelu terapie, získání nezbytných údajů, identifikace problémů, explorace a zhodnocení problémů, vytýčení cílových problémů, specifikace problémů, stanovení cílů a uzavření smlouvy mezi klientem a sociálním pracovníkem (Reida, 1992). První kontakt, kdy přivítáme klienta a přistupujeme k němu respektujícím způsobem, vysvětlíme mu naši roli a účel spolupráce. Po tomto úvodním seznámení přistupujeme k identifikaci a exploraci problému. Řešení problému, nelze často dosáhnout bez určité kontextové změny. V rámci úkolově orientovaného přístupu kontext znamená to, co obklopuje problém. Prostředí pak to, co obklopuje systém, ve kterém se problém objevuje. Klienta často trápí více než jeden problém, pro efektivní práci se nelze zabývat velkým množstvím problémů současně, efektivní je zvolit maximálně tři, kterým se budeme naplno věnovat. Na prioritním problému (Target problem) se klient a sociální pracovník společně dohodnou, tyto cílové problémy vycházejí z klientovy touhy, jsou prodiskutované, vyjádřené a objasňované během počáteční fáze kontaktu. Během procesu definování cílového problému mohou být klientovy problémy přeformulované či mohou být na světlo vyneseny problémy jiné (Reid, 1992).

Snažíme se problém charakterizovat, popíšeme jeho projevy, četnost, vážnost, dobu trvání. Specifikace problému později napomáhá i vyhodnocení úspěšnosti intervence. Postup: určíme si časový rámeček, ve kterém budeme problém popisovat, můžeme využít sebezpozorování klienta, dotazníky, využití škály.

Snažíme se o přesnou, výstižnou definici cíle, které klient rozumí. Sociální pracovník navrhne počet termínů a jejich rozložení, s klientem se dohodnou zde je návrh odpovídající situaci klienta a zda je přijatelný. Nakonec dochází k uzavření smlouvy.

Druhá fáze:

Zatímco cíl nám popisuje stav, který nastane, úkol ukazuje, co a jak bude podniknuto. Úkoly můžeme dělit na obecné úkoly (general task) a pracovní úkoly (operational task) (Reida, 1992; Epstein, 2001).

Jednotlivé úkoly jsou výsledkem diskuse pracovníka a klienta, společně hledají odpověď na otázku, jak by mohlo být dosaženo cílového stavu. Z hlediska toho, kdo úkol provádí, můžeme úkoly rozlišit na úkoly podniknuté klientem mimo terapeutické setkání, tzv. klientovy externí úkoly, úkoly podniknuté klientem v rámci setkání a úkoly podniknuté pracovníkem.

To co nás zpravidla motivuje k výkonům je naplnění nějaké potřeby či přání. Je na soc. pracovníkovi aby dovedl propojit a ukázat klientům, že naplnění úkolu sebou přináší i naplnění potřeby/přání. Ztotožnění se s cílem a úkoly, které z něj plynou, slouží jako motivace k plnění úkolů.

Každý pokus o řešení problémů s sebou přináší i omezení, překážky a bariery. Je potřeba se zamyslet a vytvořit seznam všeho co může naplnění cíle blokovat, komplikovat, znemožnit. V situaci, kdy již takový seznam máme, pokoušíme se najít strategii, která překážky tlumí. Podnětné může být zamyšlení zaměřené na zdroje překážek. Při sumarizaci překážek stanovíme, zda se jedná o překážky aktuální či potenciální, dle toho na ně reagujeme. Vypracujeme plán, který překážky odstraňuje či minimalizuje jejich dopad.

Nakonec vytvoříme přehledu úkolů, tato sumarizace pomáhá zpřehlednit více úkolů, umožňuje přehlednou orientaci v nových úkolech, které vyvstávají v průběhu intervence.

Třetí fáze

Zhodnocujeme dosažených výsledků. Oproti průběžnému hodnocení a revizím, je závěrečné zhodnocení důkladnější. Můžeme využívat škálu, která reflektuje, na kolik byl problém odstraněn, jak se proměnila situace...

Klienti potřebují zažít úspěch, na druhou stranu však také objektivně a taktně zhodnotíme, co se nedařilo, a v čem je potřeba ještě změn.

Často tato fáze představuje naplánování další spolupráce v nových oblastech. Když klient službu opouští, je dobré zmapovat jeho další sociální opory, které budou napomáhat optimálnímu fungování klienta. Můžeme také vytvořit nástin krizového plánu, pro případ, že se problém znovu objeví.

Sumarizace všeho nového co klient zvládá, působí jako motivační síla (podrobněji viz Piláčková, Nedomová, 2014).

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003, s. 65 - 150.

PILÁČKOVÁ, Marie a NEDOMOVÁ, Eva. Úkolově orientovaný přístup v sociální práci. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. 183 s.

KUZNÍKOVÁ, Iva a kol. Sociální práce ve zdravotnictví. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 67- 68s.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte průběh první fáze úkolově orientovaného přístupu.
2. Objasněte základní pojmy úkolově orientovaného přístupu.
3. Na co se zaměřujeme při třetí fázi úkolově orientovaného přístupu?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky:

PILÁČKOVÁ, Marie a NEDOMOVÁ, Eva. Úkolově orientovaný přístup v sociální práci. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. s. 32-44; 45-66
Přednášky a materiály v kurzu.uhk.cz

Téma č. 9:

Řízení kvality v sociálních službách - standardy sociálních služeb

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Cílem tématu je pomoci studentům zorientovat se v systému řízení kvality, který je aktuálně využíván v praxi studovaného oboru. Systém řízení kvality je úzce propojen s požadavky úkolově orientovaného přístupu z tohoto důvodu na sebe tato témata navazují. Absolvováním předmětu získají studenti jak teoretický vhled do současného dění v oblasti sociálních služeb, tak praktickou ukázkou aplikace úkolově orientovaného přístupu do praxe.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY/ KONCEPTY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Individuální plánování
- Jednání se zájemcem o službu
- Systém řízení kvality
- QMSS

Klíčová slova: řízení kvality, hodnotící kritéria, uživatel, zájemce, standardy kvality, GDPR, zákon o sociálních službách, smlouva o poskytování služeb, administrativa, poskytovatel, sociální služby.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma představuje výběr z aktuálně vyžadovaných standardů kvality, zvýšená pozornost je věnována zásadám jednání se zájemci i uživateli a tvorbě individuálního plánu.

Pravidla jednání se zájemci o sociální služby a s uživateli, tato by měla obsahovat např. způsob, jak jsou zájemci informováni o poskytovaných službách, jakým způsobem probíhá jednání se zájemcem, vzorové smlouvy o poskytování služeb, postup projednávání smlouvy, kdo jedná o smlouvě za organizaci vede, jak je plnění smlouvy s uživateli průběžně projednáváno a kontrolováno, mechanismy, jakými lze smlouvu měnit, rušit, vypovědět, obnovit, prodloužit atd. Měla by zde být i příslušná ustanovení o tom, jak organizace postupuje v případě odmítnutí zájemce o službu.

Zásady jednání se zájemci i s uživateli v průběhu poskytování služeb (musí respektovat a dodržovat lidská práva a oprávněné zájmy uživatelů), tyto směrnice musejí respektovat lidskou důstojnost, svobodnou vůli a zájmy uživatelů. Měly by vycházet z potřeb plynoucích z přirozeného sociálního prostředí. Uživatelé se stávají aktivními účastníky poskytování služby. Stejným způsobem jsou respektována práva, oprávněné zájmy a lidská důstojnost pracovníků

Individuální plánování sociálních služeb, jeho součástí je i stanovení individuálních cílů, jejich ověřování, zjištění jejich naplňování, evidence dokumentace činnosti, výběr „klíčových pracovníků“, kteří se uživatelům věnují, revize stanovených osobních cílů.

Vnitřní předpisy organizace by měly také stanovit způsob, jakým je zajišťována **ochrana osobních údajů** uživatelů, ošetřeno musí být vedení dokumentace týkající se uživatelů (součástí je určení toho, s jakými osobními údaji bude organizace pracovat), způsob jak se s nimi nakládá, jejich ochrana před zneužitím, nutný je souhlas uživatele s nakládáním s jeho údaji. Určeny musí být pravidla o archivaci a skartační řád atd.

Poskytovatel služeb musí mít vypracovány **pravidla, která upravují způsob zajištění kvalifikované služby** (včetně určení odbornosti, minimální kvalifikační požadavky). Sem náleží i pravidla pro pravidelné hodnocení zaměstnanců, způsob výměny informací, finančního a morálního oceňování zaměstnanců a toho, jak je pro ně zajišťována podpora nezávislého kvalifikovaného odborníka. (podrobněji viz Manuál pro tvorbu a zavádění standardů kvality poskytovaných sociálních služeb, 2008)

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

Listy sociální práce, <http://www.listysp.cz/cz/ukazky/clanky>

Sociální služby, <http://www.socialnisluzby.eu/cz/ukazky/aktualni-cislo>

Manuál poskytovatele, 2010, EuroProfis, s.r.o

Manuál pro metodiky v sociálních službách, 2011

Manuál pro tvorbu a zavádění standardů, <http://www.csspraha.cz/wcd/users-data/file/manual-standardy-kvality.pdf>

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Popište proces jednání se zájemcem o službu.
2. Vytvořte ukázkou individuálního plánu.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky

Manuál pro tvorbu a zavádění standardů Hlava V. SQ 3 ; Hlava VII. SQ 5;

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 10:

Poskytování sociálních služeb, kontext a ukotvení v legislativě

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma seznamuje studenty s aktuálním stavem v oblasti poskytování sociálních služeb. Studenti mají možnost seznámit se s legislativním ukotvením poskytování služeb, jsou seznámeni s požadavky zákona a na příkladech z praxe se seznamují s typy jednotlivých služeb.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- sociální pojištění
- státní sociální podpora
- sociální pomoc
- sociální služby

Klíčová slova:

sociální pojištění, státní sociální podpora, sociální pomoc, sociální služby

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

V současné době je hybným tématem sociální práce koncepce sociálních služeb. Velmi diskutovaný je zákon o sociálních službách a také kvalita v sociálních službách, již ukládají standardy jednotlivých sociálních služeb. Zasazují sociální služby do schématu sociální politiky a v následující představují jednotlivé aktéry sociálních služeb: poskytovatele a uživatele. Zaměříme svou pozornost především na nevládní a neziskové organizace, coby poskytovatele sociálních služeb, protože jejich role bývá veřejnosti nejvíce nejasná. Seznámíme se také s přehledem typů sociálních služeb, tak jak jsou navrhovány a popsány v zákoně o sociálních službách.

Zákon ukládá tyto činnosti:

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb:

- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- poskytnutí ubytování, popřípadě přenocování
- pomoc při zajištění chodu domácnosti
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- základní sociální poradenství
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- telefonická krizová intervence
- nácvik dovedností pro zvládnání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností, vedoucích k sociálnímu začlenění
- podpora vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností

Mezi základní druhy a formy sociálních služeb považuje zákon:

- a) sociální poradenství,
- b) služby sociální péče,
- c) služby sociální prevence.

Formy poskytování sociálních služeb

- (1) Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní.
- (2) Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb.
- (3) Ambulantními službami se rozumí služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování.
- (4) Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.

Příklady zařízení sociálních služeb

- **a)** centra denních služeb,
- **b)** denní stacionáře,
- **c)** týdenní stacionáře,
- **d)** domovy pro osoby se zdravotním postižením,
- **e)** domovy pro seniory,
- **f)** domovy se zvláštním režimem,
- **g)** chráněné bydlení,
- **h)** azylové domy,
- **i)** domy na půl cesty,

- j) zařízení pro krizovou pomoc,
- k) nízkoprahová denní centra,
- l) nízkoprahová zařízení pro děti a mládež,
- m) noclehárny,
- n) terapeutické komunity,
- o) sociální poradny,
- p) sociálně terapeutické dílny,
- q) centra sociálně rehabilitačních služeb,
- r) pracoviště rané péče,
- s) intervenční centra,
- t) zařízení následné péče.
- Kombinací zařízení sociálních služeb lze zřizovat mezigenerační a integrovaná centra.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

PRŮŠA, Ladislav. Ekonomie sociálních služeb. Praha: ASPI Publishing, 2003, 152 s. ISBN 80-86395-69-3.

TOMEŠ, Igor a kol. Sociální správa. Praha: Portál, 2002, 303 s. ISBN 80-7178-560-1.
Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách, ve znění účinném k 1.10.2017)
Vyhláška 505/2006Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jmenujte alespoň pět zařízení sociálních služeb.
2. Jaké základní druhy sociálních služeb zákon rozlišuje?
3. Uveďte pět příkladů činností, jež mohou vykonávat sociální pracovníci.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky

Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách, ve znění účinném k 1.10.2017)
Přednášky a materiály v kurzu.uhk.cz

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Téma je zaměřeno na specifika ústavní péče a role sociální práce v této oblasti. Studenti se mají možnost seznámit s riziky dlouhodobého života v ústavech. S ohledem na legislativní ukotvení ústavní péče je téma propojeno s problematikou služeb sociální péče. V kontextu aktuálního dění je probíráno téma de-institucionalizace.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- ústav
- hospitalismus
- de-institucionalizace
- konfuze rolí

Klíčová slova:

ústav, ústavní péče, instituce, organizace, pobytové zařízení

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Studenti si osvojí základní znalosti v problematice ústavní péče jako je funkce ústavů, pravidla a sankce, rizika ústavní péče, potřeby denního programu v ústavní péči. Téma nabízí diskusi o ideálu ústavní péče. Pozornost je věnována také procesu deinstitutionalizace, který v ČR aktivně probíhá a nese další četná dilemata a otázky k řešení.

Rizika ústavní péče

Hospitalismus – stav dobré adaptace na umělé ústavní prostředí doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní život. Ústav je redukováný svět s redukovánými odpovědnostmi.

Homogenní kolektivy – v některých ústavech jsou lidé stejného pohlaví, stejného věku, často i podobné osobnostní charakteristiky. Vzájemné interakce mezi chovanci mohou jejich problémové chování spíše násobit.

Ponorková nemoc – stereotypní prostředí, ze kterého se nedá uniknout, zvyšují únavu a snižuje toleranci. Lidé se stávají vztahovačnými, agresivními, zvýšeně sugestibilní, introvertnějšími, klesá jejich otevřenost a vstřícnost. V chování ubývá očního kontaktu, přibývá ochranných prvků, zvyšuje se význam osobního teritoria.

Erotické vztahy – mezi klienty (naučená homosexualita) i klientů a personálu (Lži na pohovce).

Konfuze rolí – je-li na straně klienta a profesionála dostatečně silný motiv a nedostatečně vyvinuté zábrany, může dojít k vzájemnému stržení do kvazirodinných rolí, jež převládnu nad rolemi odpovídajícími obou stranám v ústavu. To vede k infantilizaci klienta, ke snížení jeho odpovědnosti za sebe sama, k posilování jeho

vazby na profesionála i na ústavní prostředí. Oslabuje se i schopnost obstat v samostatném životě mimo ústav. I když klient dává impuls k překročení hranice, odpovědnost nese pracovník.

Šikanování, Zneužívání moci personálem, Ztráta soukromí

Funkce ústavů:

Ústavy sociální péče pro děti a mládež plní několik základních funkcí (Matoušek, 1995):

1) Podpora a péče

Tato funkce je v popředí zařízení poskytujících náhradu za nefunkční nebo chybějící rodinu (kojenecké ústavy, dětské domovy), v ústavech pro svobodné matky s dětmi, v zařízeních pro těžce mentálně nebo fyzicky handicapované, v domovech pro bezdomovce, domovech důchodců, v utečeneckých táborech. V takových zařízeních je poskytováno chybějící zázemí či péče, bez nichž se klient nemůže obejít. Neexistence takových ústavů by znamenala nízkou kvalitu života klientů, v některých případech by nebyli schopni v běžných podmínkách přežít.

2) Léčba, výchova a resocializace

Tato funkce je v popředí v nemocnicích, léčebných a rehabilitačních ústavech, v zařízeních pro rizikovou mládež, v zařízeních pro propuštěné vězně. Společným jmenovatelem je úsilí o změnu stavu. Předpokládá se, že klient opustí ústav v jiném stavu, než v jakém do něj přišel.

3) Omezení, vyloučení represe

S touto funkcí se můžeme setkat zejména ve věznicích, v psychiatrických zařízeních s nedobrovolnými pobyty, ve sběrných táborech pro uprchlíky. Společnost je chráněna před kriminálními osobami, uprchlíky, psychotiky, kteří vytváří možné nebezpečí pro svoje okolí.

De- institucionalizace:

Proces de-institucionalizace probíhá v sociálních službách od 70. let 20. století. Vychází z myšlenek transformace systému sociální péče/pomoci, jejímž cílem je zajištění poskytované podpory nesoběstačným osobám v jejich přirozeném prostředí. Někdy může jít opět o pobytové služby, ale jejich charakter je komunitní. Hlavním cílem procesů de-institucionalizace a transformace je zkvalitnit životní podmínky, podpora lidských práv a posílení schopnosti prožívat plnohodnotný život srovnatelný s vrstevníky, kteří žijí v přirozeném prostředí. V ČR byl celý proces de-institucionalizace opožděn vlivem společenských a politických souvislostí života země, k prvním masivnějším pokusům docházelo v 90 letech, systémově je situace řešena teprve v současnosti. (podrobněji viz Manuál transformace ústavů, 2013).

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

Manuál transformace ústavů, 2013

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vyd. rozšířené a přeprac. Praha: Slon, 1999. s. 17 - 24, 107 - 138.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně-výchovné péči ve školských zařízeních

Deinstitucionalizace sociálních služeb (Národní strategie rozvoje sociálních služeb 2016–2025)

Sociální práce/Sociální práca, 2013/1 (13)dostupné z

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Uvedte rizika ústavní péče.
2. Odlište tři základní funkce ústavů.
3. Vysvětlete pojem *hospitalismus*.
4. Objasněte cíle deinstitucionalizace.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Slon, 1999. s. 17 - 24, 107 - 138.

Deinstitucionalizace sociálních služeb (Národní strategie rozvoje sociálních služeb 2016–2025) s. 16-20

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 12:

Klientské skupiny sociální práce a nástin vhodných metod práce

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Téma je zaměřeno na seznámení se základními metodami sociální práce – sociální práce s jednotlivcem, sociální práce se skupinou a sociální práce komunitou. Studenti si osvojí znalost úrovní sociální práce a příklady využívaných metod v nich.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- případová sociální práce
- sociální práce se skupinou
- sociální práce komunitou

Klíčová slova:

sociální práce s jednotlivcem, sociální práce se skupinou, sociální práce komunitou.

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Metody sociální práce – základní dělení

Případová práce – práce s jednotlivcem, poradenství, krizová intervence, mediacce

Práce se skupinou – práce se skupinou, streetwork, práce s rodinou,

Práce s komunitou –

Úrovně sociální práce

Mikroúroveň – případová práce (vedení případu – case management akcentuje koordinační a mediační činnosti).

Střední úroveň – práce s rodinou – pro jednu rodinu (sanace), nebo skupinu rodin (podpora pěstounů); s malými skupinami (např. Job kluby, krátké pobyty ohrožené mládeže) může jít i o nespécifickou skupinovou terapii poskytující ZV o tom jak klient působí na lidi apod.

Makroúroveň – práce s komunitami – organizování akcí místního společenství jejich cílem je naplnit místní potřebu řešit problémy, práce s velkými skupinami, působení na veřejné mínění, vytváření a uskutečňování koncepcí.

Velmi často diskutovaná jsou také tzv. generické témata sociální práce, mezi která řadíme chudobu, nerovnost, diskriminace, předsudky.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003, s. 65 – 287.

NAVRÁTIL, Pavel. Teorie a metody sociální práce. Brno: Marek Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903070-0-0.

NOVOTNÁ, Věra; SCHMMERLINGOVÁ, Věra. Sociální práce, její vývoj a metodické postupy. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum, 1992, 128 s. ISBN 80-7066-483-5

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Uved'te metody sociální práce.
2. V jakých situacích je vhodné využít komunitní sociální práci?
3. V jakých situacích je vhodné využít skupinovou sociální práci?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky

NAVRÁTIL, Pavel. Teorie a metody sociální práce. Brno: Marek Zeman, 2001, 168 s. ISBN 80-903070-0-0.

NOVOTNÁ, Věra; SCHMMERLINGOVÁ, Věra. Sociální práce, její vývoj a metodické postupy. Praha: Univerzita Karlova - Karolinum, 1992, 128 s. ISBN 80-7066-483-5
Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

Téma č. 13:

Osobnost sociálního pracovníka

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Téma představuje kompetenční model pracovníka v pomáhajících profesích. Zvýšená pozornost je věnována oblasti chyb v sociální percepci, které mohou narušovat proces poskytování pomoci. Studenti se seznámí se základními překážkami, mezi které řadíme především *efekt pořadí* v pojetí A. Luchinse a Solomona Asche; *efekt shovívavosti* a *efekt přísnosti*; *chybu centrální tendence*; *efekt novosti*; *atribuční chybu* popsanou Fritzem Heiderem, *Haló efekt* *Haló efekt* popsaný E. L. Thorndikem.

Způsob výuky: *Téma je přednášeno částečně v rámci výuky a doplněno samostudiem.*

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- efekt novosti
- atribuční chyba
- haló efekt
- chyba centrální tendence
- kovariace atribucí
- chyba kontrastu

Klíčová slova:

efekt shovívavosti, kompetenční model, efekt pořadí, znalosti, dovednosti, schopnosti, struktura osobnosti

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Téma umožňuje reflektovat komunikační bariery, které doprovázejí proces komunikace. Cílem tématu je umožnit studentům reflektovat vlastní limity a naučit se s nimi pracovat.

Efekt pořadí

V 50l. 20stol. provedl A. Luchins výzkum zaměřený na formování dojmů. Sestavil příběh o člověku, čtyřem skupinám dobrovolníků tento příběh předložil, ale jednotlivé úseky děje byly v jiném pořadí (úseky textu: A, AB, B, BA), dvě skupiny četly část textu (AB a BA) a dvěma skupinám předložil jen část textu (A,B). Po vyslechnutí příběhu měli lidé hodnotit, zda je hrdina děje přátelský či samotář. Podle toho, v jakém sledu byly lidem informace podávány, se jejich hodnocení lišilo. Popis chování hlavního hrdiny byl nezměněn, měnilo se jen pořadí jednotlivých sekvencí příběhu. Luchins tak dokázal, že pro člověka je nejdůležitější první informace, na základě prvního dojmu si člověk utvoří schematickou představu a následné informace jsou vyhodnocovány tak, aby odpovídaly vytvořenému schématu.

Efekt shovívavosti a efekt přísnosti

Máme tendenci být shovívaví k lidem, ke kterým máme kladný vztah, hodnotíme je mírněji a jejich záporné vlastnosti odsouváme do pozadí. Naopak osoby, ke kterým jsme si utvořili vztah záporný nebo ke kterým máme nějaké výhrady, hodnotíme přísně. Tato tendence není uvědomělá (Trpišovská, 2007, s. 82).

Chyba centrální tendence

Tato chyba se projevuje zvláště tehdy, pokud hodnotíme větší počty lidí. Pozorované vlastnosti přiřazujeme málo diferenciovaným typům. Nejsme schopni adekvátně odlišovat pozorované vlastnosti a tak je zařazujeme do „škatulek“. Celkem jednoduše dokážeme odlišit extrémní hodnoty a ty zbylé, uprostřed, vnímáme jako stejné. Při povrchním vnímání nám ti uprostřed splývají, i přesto, že samozřejmě stejní nejsou. Variantou je i tendence extrémním hodnotám se vyhýbat (Řezáč, 1998, s. 103).

Chyba kontrastu, chyba blízkosti a chyba logická

Při chybě kontrastu si subjekt všímá a přiřazuje objektu vlastnosti, které jsou protikladné vlastnostem subjektu. Nejčastěji si jich subjekt všímá právě proto, že jsou v kontrastu s jeho vlastními, tudíž se na ně zaměřuje. Často však dochází ze strany subjektu ke zkreslení vlastních vlastností, přecenění nebo podcenění. Chyba blízkosti je tendencí posuzovat osoby časově nebo prostorově blízké podobně. Například lidem ve stejné skupině, která nám je sympatická, budeme všem připisovat podobné vlastnosti. Logická chyba se utváří na základě tendence „logicky“ uspořádat vlastnosti, které spolu souvisí. Toto logické uspořádávání je ovšem opět subjektivně zkreslené, což si subjekt neuvědomuje (Řezáč, 1998, s. 102-103).

Atribuční chyba

Atribuci, tedy přisuzování příčin provádíme na základě našich předchozích zkušeností s klientem, našich životních přesvědčení a zkušeností. Když sledujeme nějaké chování, rozhodujeme se, jakou příčinu mu přisoudíme. *Vnitřní dispoziční atribuce* – osoba má dle nás něco, jistý vnitřní předpoklad, který stojí za jejím chováním (např. považujeme klienta za nezodpovědného, proto nepřišel na naše setkání). *Situační atribuce* – domníváme se, že za chování je zodpovědná vnější příčina (např. Víme, že z vesnice, kde klient bydlí, nejezdí autobusy ani vlaky, klient nemá auto, domníváme se proto, že

nepřišel, protože nesehnal odvoz). Fritz Heider se domnívá, že často podceňujeme situační příčiny chování, to vede k *základní atribuční chybě*, kdy chování spojujeme pouze s naší představou vnitřních dispozic klienta.

Haló efekt

Termín zavedl americký psycholog E. L. Thorndike. Jeho výzkum prokázal, že ani velmi schopný člověk, není schopen vnímat jedince a jeho samostatné kvality a každé z nich připisovat určitou sílu. Celkové hodnocení klienta je založeno na nějakém centrálním a výrazném, ne však nutně podstatném, rysu nebo vlastnosti. Tato *centrální vlastnost* poté ovlivňuje a zabarvuje vnímání posuzovatele, který v důsledku dominantní role centrální vlastnosti odsouvá do pozadí důležité znaky. Pokud je náš celkový dojem z hodnocené osoby záporný, budeme jí na základě toho přisuzovat záporné hodnoty i v dalších kategoriích (povahové rysy, životní úspěchy, pracovní úspěchy, atd.) a naopak (Řezáč, 1998, s. 102)

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- JŮN, Hynek. Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 141 s.
- BAŠTECKÁ, Bohumila a GOLDMAN, Petr. Základy klinické psychologie. Praha: Portál, 2001.
- ŘEZNIČEK, Ivo. Metody sociální práce. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994.
- TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a VACÍNOVÁ, Marie. Sociální psychologie: vybraná témata. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. 85-98 s.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998. 78-133s.

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Objasněte, v čem spočívá podstata haló efektu.
2. Popište příklad atribuční chyby.
3. Jaká úskalí přináší efekt pořadí.
4. Co je to chyba centrální tendence.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky:

JÚN, Hynek. Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 71-81

Přednášky a materiály v kurzy.uhk.cz

SEZNAM POŽADAVKŮ K ABSOLVOVÁNÍ PŘEDMĚTU

Předmět bude uzavřen udělením zápočtu za seminární práci. Po udělení zápočtu se student může zapsat ke zkoušce, která proběhne testem a ústní zkouškou. Termíny zkoušek budou stanoveny po dohodě s vyučujícím na konci semestru a vypsány ve Fakultním informačním systému. Student předá zápočtový úkol minimálně 14 dní před plánovaným přihlášením na zkoušku.

SEZNAM OKRUHŮ KE ZKOUŠCE

1. Historie sociální práce ve světě
2. Historie sociální práce v ČR, období před profesionalizací
3. Historie sociální práce v ČR, profesionalizace oboru
4. Úvod do problematiky poskytování pomoci
5. Cíle a paradigmaty sociální práce
6. Problematika posouzení životní situace
7. Teoretická východiska a přístupy ovlivňující sociální práci
8. Úkolově orientovaný přístup
9. Řízení kvality v sociálních službách – standardy sociální práce
10. Poskytování sociálních služeb, kontext a ukotvení v legislativě
11. Ústavní péče a proces deinstitutionalizace
12. Klientské skupiny sociální práce a nástin vhodných metod práce
13. Osobnost sociálního pracovníka

SEZNAM POŽADAVKŮ NA ZÁVĚREČNOU ZKOUŠKU

1. Vypracování a odevzdání seminární práce
2. Aktivní účast na výuce či doložení samostudia (dle výběru v písemné podobě či ústním pohovorem)
3. Úspěšné absolvování písemného testu
4. Úspěšné absolvování ústní zkoušky.

Pro udělení zápočtu studenti odevzdávají seminární práci na vybrané téma. Témata seminárních prací jsou studentům dostupná v prostředí kurzy.uhk.cz. Seminární práce je vypracována ve dvojicích o rozsahu 3 - 5 stran na osobu. Studenti odevzdávají seminární práce v elektronické podobě v prostředí kurzy.uhk.cz. Pro naplnění zápočtových požadavků je zapotřebí minimálního bodového zisku 70bodů.

Pokud student splní podmínky pro udělení zápočtu, pokračuje dále k závěrečné zkoušce, která má dvě části, písemnou a ústní. Pokud není výslovně dohodnuto jinak, mohou studenti obě části zkoušky splnit v jeden den.